

АЗЫРКЫ УЧУРДА АТА-ЭНЕЛЕР МЕНЕН ИШТӨӨДӨ БОЛОЧОК МУГАЛИМДЕРДИН КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮГҮН КАЛЫПТАНДЫРУУДАГЫ БИЛИМ БЕРҮҮ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Макалада бүгүнкү күндө ата-энелер менен иштөөдө болочок мугалимдердин компетенттүүлүгүн калыптандыруудагы билим берүү технологияларынын айрым маселелери чагылдырылган.

XX кылымдын экинчи жарымында илимге «билим берүүнүн педагогикалык технологиясы» деген жаңы термин киргизилген.

Педагогикада «технология» деген терминдин пайда болушу жана билим берүүнүн ар түрдүү технологиялык процессине киргизүү кокусунан чыга калган жок. Жогорку мектептерде традициялык, көбүнчө вербалдык лекциялык-аудиториялык системасы билим берүүнүн сапатын жогорулатуу маселесин чечүүгө болгон аракет керектүү натыйжаларды бербей жаткандыгын моюнга алуу керек.

Ошондуктан бүгүнкү күндө билим берүү технологиясы социалдык психологиянын, дидактиканын, кибернетиканын, башкаруу жана менеджмент илиминин теориялык шартында негизделүүдө десек болот.

«Билим берүү технологиясы» түшүнүгүнөн башка төмөндөгү: «педагогикалык технология», «окутуунун технологиясы (дидактикалык технология)», «тарбия технологиясы», «педагогикалык процесстин бирдиктүү технологиясы», «педагогикалык процесстин технологиясын конструкциялоо», «педагогикалык процессти жүзөгө ашыруу техно-логиясы», «педагогикалык мамилени жана педагогикалык карым-катнашты орнотуу технологиясы» ж.б. терминдердин да илимде орду чоң. Ошол себептүү жогорудагы авторлордун позициясынын жана концепциясынын, сунуш кылынып жаткан изилдөөнүн контекстине байланышкан бир терминди пайдалануу практикаланып келе жатышы - шарттуу көрүнүш.

Бүгүнкү билим берүү системасында «технология» түшүнүгү педагогика жана билим берүү теориясында бекем кеңири түшүнүктөрдү камтыйт [4].

Өзүбүздүн изилдөөбүздө биз «педагогикалык технология» терминин педагогдун аракетинин өз ара байланышкан системасы катары түшүнүү менен алдын-ала түзүлгөн педагогикалык процессти практикада пландуу жана ырааттуу түрдө жүзөгө ашырууга багытталган катары пайдаланабыз [3].

Билим берүү технологиясынын белгилери төмөнкүлөр болуп саналат:

- технологиянын негизин автордун методологиялык, философиялык позициясы түзөт (мисалы, билим берүү процессинин технологиясын жана инсандын өнүгүү технологиясын айырмалоого болот);

- педагогикалык аракеттин күтүлүп жаткан конкреттүү натыйжасы бар коммуникация операциялары максаттуу багытка ылайык технологиялык чынжырчаларды калыптандырат;

- технология бул педагогдун жана студенттин жекелик жана дифференция принциптерин эске алуу менен байланышкан ишмердигин, адам жана техника мүмкүнчүлүктөрүн оптималдуу пайдалануу, диалог түрүндөгү маекти көрсөтөт;

- педагогикалык технологиянын элементтери, бир тарабынан, бардык педагогдор тарабынан колдонууга ылайык болушу керек, экинчи тарабынан, мамлекеттик стандартка ылайык бардык студенттерге пландалган натыйжага жетүүгө кепилдик бериши керек;

- ишмердүүлүктүн критерийин, көрсөткүчтөрүн жана өлчөө каражаттарын

камтыган педагогикалык технология диагностикалык процедуранын органикалык бөлүгү болуп саналат.

Е.Н.Степанованын изилдөөлөрүнүн тарбия иштеринин технологиясы боюнча бүгүнкү күндө болочок адистерди кесиптик даярдоодо үй-бүлөлүк тарбиянын технологиясын, шоу-технология, жекеленген (персонификацияланган) тарбия ж.б. (Г. К. Селевко) технологиясы сыяктуулар активдүү колдонулууда.

Жогорудагы технологияларга кыскача мүнөздөмө же маалымат берсек:

Үй-бүлөлүк тарбиянын технологиясы. Илимий педагогика, психология жана коомдук илимдер азыркы учурдагы үй-бүлөлүк тарбиянын теориялык жерпайын түзүүдө. Үй-бүлөлүк жана коомдук тарбиянын азыркы учурдагы теориясын иштеп чыгууда П.Ф.Лесгафт, П.Ф.Каптерев, В.Я.Стоюнин, А. Н.Острогорский ж.б. орус окумуштуулары чоң салым кошушкан. Бул авторлордун жазган эмгектерине караганда, үй-бүлөлүк тарбия өзгөчө вариативдүү (Г. К. Селевко ж.б.) шартталган.

Биринчиден, жаш курактарына ылайык, баланын жаңы төрөлгөн күнүнөн тартып 18 жашка чейинки өмүрүн камтыган үй-бүлөлүк тарбиянын технологиясын эрте балалык, мектепке чейинки, үй-бүлөдө тарбиялоо технологиясы, башталгыч класстын окуучусу, кенже жана өспүрүм курак, жаш курактагы тарбиянын технологиясы деп өзгөчө бөлүүгө болот.

Экинчиден, үй-бүлө - ар кандай жаштагы, курамы өзгөчөлөнгөн адамдардан турган коллектив. Үй-бүлө (толук, көп балалуу ж.б.) жана аларга адекваттуу модулдук-локалдык технология тобу бөлүнөт.

Үчүнчүдөн, кыргыз элинин менталитетинде (руханий терең туюмда, аң-сезим элестеринде) балдарга карата болгон чоңдордун мамилесинде жогоруда эскерилген өткөн мезгилдеги жүрүм-турум стили дале сакталуу. Алар азыркы учурдун көз караштары жана концепциялары менен бирдикте жашайт.

Үй-бүлөлүк тарбиянын микротехнологиялык жана методикалык каражаттары көптөгөн сунуштарда, көрсөтмөлөрдө, педагогикада көрсөтүлгөн маалыматтарды көрүүгө болот.

Ал эми үй-бүлөлүк тарбия технологиясынын концептуалдуу негизи төмөнкүлөрдөн турат:

Азыркы үй-бүлөнүн түрү. Үй-бүлө бул - дүйнөгө ачылган коом. Балдар менен ата-энелердин бири-бирине болгон өз ара сыйы, урматы десек болот. Андыктан:

- Үй-бүлөнүн бардык чоң мүчөлөрү бирдей укуктардан пайдаланышат;
- Үрп-адаттарды, этникалык каада-салттарды сыйлоо;
- Үй-бүлөдө биримдикте кызматташуу;
- Бири-бирине ишенүү;
- Үй-бүлөдөгү милдеттерди бөлүштүрүү: үй-бүлөнүн башчысы эркек да, аял да боло алат.

Бала жөнүндө түшүнүктөр:

- Синкреттүүлүк: бул мурастык таасирлердин аркасында өзгөрүп тура турган тирүү нерсе, бирок ошону менен катар адамда социалдык чөйрөдө гана өзгөрүлүп, өзүн-өзү өстүрүүгө жөндөмдүү болушу зарыл;
- Баланы төрөлгөндө жакшылык менен оозантат;
- Ар бир бала уникалдуу болуп саналат;
- Баланын укугу мыйзам тарабынан корголот.

Үй-бүлөлүк тарбиялоо мектеп концепциясында:

- Мектеп - маданий борбор, билим борбору, эрудициялуулук, баланы акыл-эс жактан өнүктүрүү;
- Мектеп - жамааттык, коомдук турмушка аралашуу;

- Мектеп - баланын турмуш ишмердигинин элементи, баланын «иши», окуу эмгеги.

Үй-бүлө менен мектептин биримдиги:

- Мектеп - үй-бүлөлүк тарбиядагы бирдиктүү максаттагы өнөктөшү;
- Үй-бүлөнүн мектепке социалдык заказы: бардык балдарды окутуу, жакшы окутуу; мектепте окутуунун жана тарбиянын ыңгайлуу шартын түзүү, үй-бүлөлүк тарбиянын методикалык жетекчилигин жүзөгө ашыруу;
 - Мектепке чейинки билим берүү мекемелери - мектептин алгачкы социализациясы;
 - Кошумча билим берүү мекемелери - үй-бүлөлүк тарбиянын толуктоочусу.

Үй-бүлөлүк тарбиянын өзгөчөлүгү:

- Ата-энелердин тубаса, генетикалык жүрүм-турум механизмдери;
- Күтүлбөгөн шарттарда жана ситуацияларда түзүлгөн үй-бүлөлүк тарбиялык таасирдин табигый, спонтандык мүнөзү;
- Максаттардын латенттик мүнөзү. Үй-бүлөлүк социумда тарбиялоо анын мүчөлөрүнүн турмуштук ишмердүүлүк процессинде жүрөт, бул тарбиянын максаты жана мааниси учурунда ошол мүчөлөрдүн өздөрүнө дайыма эле сезиле бербейт;
 - Педагогикалык каражаттардын ишмердүүлүгү. Үй-бүлөдө тарбиялык жана дидактикалык каражат катары табигый буюм-тайым дүйнөсүн, демейдеги күндөгү маектешүүнү, боло жүргөн эмгек ишмердүүлүгүн жана башка турмуштук табигый элементтерди жана көрүнүштөрдү пайдаланат. Педагогиканын баштапкы мааниси болгон оюнчуктар жана оюндар гана эсепке алынбайт;
 - Үй-бүлөлүк педагогиканын жүрүшүндөгү автоматизм, баланын үй-бүлө мамилесине туруктуу катышуудагы мүнөздүү типтери. Бала төрөлгөндөн тартып үй-бүлөдө табигый түрдө тарбияланат жана ага өз алдынча социалдык милдеттер жүктөлүп, ага жооп берген учурдан баштап токтотулат;
 - Тарбиянын бардык натыйжаларына көнө билүү өзгөчөлүктөрү. Үй-бүлө бардык өзгөчөлүктөрдү, баланын өнүгүш жана социализация жагдайындагы бардык жыйынтыктарды табигый нерсе катары кабылдайт. Ал жыйынтыктарга жетүүгө гана умтулбастан, аларды көпкө болсо да чыдамкайлык менен күтөт;
 - Жүрүм-турумдук ориентирге багыттоо. Адамзатка ушунчалык арбын вариативдүү, ситуативдүү, көп учурда карама-каршы нравалык сапаттар буйрулган. Ошондуктан ушул сферадагы адам мамилесин логикалык жол менен гана эстеп калуу практикалык жактан мүмкүн эмес. Үй-бүлөлүк тарбиянын технологиясы баланын нравалык чындыгын гана калыптандырууга эмес, аны жүрүм-турум абалга аралаштырууга да багытталган;
 - Жыныс аралык ролдук диморфизми: айланадагылардын мамиле дифференциациясы бала төрөлгөндөн тартып жынысына байланыштуу башталат, бул мурунку муундарга мүнөздүү болуп келген жыныс аралык карым-катнаштын сүрөтүн кайра көрсөтөт;
 - Тарбиялоо таасиринин көп пландуулугу (комплексүүлүк). Үй-бүлөнүн бардык мүчөлөрү тигил же бул деңгээлде педагогикалык функцияларга ээ. Баланын турмуштук ишмердүүлүк түрлөрүнүн бардыгы тарбиялык функцияны аткарат [3,2].

Демек, макалада көрсөтүлгөндөй, ата-энелер менен иш алпарууда андагы башкы технологияларды колдонуу менен педагогдун балдарга билим берүү жана тарбиялоо иши жөнгө салынарында шек жок.

Мындай өзгөчөлүктөр ата-энелер менен иштөөдө болочок мугалимдердин компетенттүүлүгүн калыптандырууда технологияларды өздөштүрүүнүн

негизинде балдарга билим берүүдө жана тарбиялоодо эффективдүүлүгүн жогорулатат десек болот. Ошондуктан азыркы учурда ата-энелер менен иштөөдө болочок мугалимдердин компетенттүүлүгүн калыптандырууда жогорудагы билим берүү технологиялардын мааниси чоң десек жаңылышпайбыз.

Адабияттар:

1. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. - Москва: Просвещение, 1984. – 208 с.
2. Адольф В.А. Формирование профессиональной компетентности будущего учителя. - М.: Педагогика. 1998.
3. Слостёнин В.А. Педагогика. - М., 1998.
4. Рахимова М.Р. Абдыкеримова М.А. Педагогиканын теориясы, системасы жана технологиясы. - Б., 2007.